

AXIOLOGIA INFORMAȚIONAL- BIBLIOGRAFICĂ

INFORMATIONAL-BIBLIOGRAPHIC AXIOLOGY

Anna NAGHERNEAC¹ [ORCID: 0000-0002-8300-0748]

Elena SCURTU² [ORCID: 0000-0001-5793-2472]

Abstract: *The paper tries to determine the problem of informational-bibliographic axiology, which has the eternal purpose of helping to know existing values, to condition the achievement and creation of new values in all fields of human activity. The categories and notions of informational-bibliographic axiology are specified: information compression, selectivity, evaluation, ordering, systematization, indexing, reflection, orientation.*

Key words: *axiology, bibliography, bibliographic description, indexing, information, selectivity, values*

Un obiect actual de cercetare în mai multe domenii ale științelor este fenomenul axiologic, care are drept scop constituirea sistemelor valorice bine definite. Savanți din toată lumea și-au consacrat mai multe lucrări fenomenului axiologiei.

Dicționarele definesc axiologia (axia-valoare, logos-învățare) ca disciplină filosofică ce se ocupă cu studiul sistematic al originilor, esenței, clasificării, ierarhizării și funcției sociale a valorilor.

Savanții-filosofi au clasificat valorile în mai multe unități utilizând și mai multe criterii. Unul din criterii (cel fundamental) este cel al obiectului valorii. În cazul acesta valorile se divizează în materiale și spirituale. Valorile materiale permit omului să existe, să se întrețină, să-și exprime dorințele, convingerile, altfel zis să aibă o viață confortabilă. „Valorile economice, care fac parte din cele materiale sunt absolut indispensabile întreținerii vieții proprii a creatorului de orice fel de valori. De aici decurge caracterul lor imperativ pentru individ și pentru societate. Ele condiționează și creația în alte domenii” [1, p. 13].

Valorile spirituale sunt imateriale. Mai mulți cercetători le clasifică în valori teoretice, etice, estetice, religioase... Cele teoretice sunt cele științifice, grupate sub categoria adevărului. Este bine cunoscut faptul că orice cercetare științifică are drept scop descoperirea adevărului.

Ne-a părut interesantă clasificarea valorilor (care de fapt tot ține cont de obiectul lor), în trei grupe a filosofului francez Louis Lavelle. Prima grupă include valorile care asigură ființarea existențială a omului în lume: valorile economice și afective. A doua grupă totalizează valorile intelectuale și estetice, ce vizează atitudinea omului față de lume. A treia grupă însumează valorile intelectuale și religioase și exprimă ridicarea omului deasupra lumii.

Este adevărat actul că valorile reprezintă caracteristici fundamentale în dezvoltarea științelor. Se consideră că unele științe, precum medicina, dreptul, pedagogia, artele... dispun mai mult sau mai puțin de o totalitate de norme axiologice relevante; se vorbește de

¹ Bibliotecară principală, Biblioteca Științifică a USARB. ana.nagherneac@gmail.com

² Bibliografă, Biblioteca Științifică a USARB. elenagrama@list.ru

necesitatea unui sistem valoric în politică, biologie, ecologie sau alte științe orientate spre cunoașterea societății, a indivizilor spre deosebire de fizică, chimie, matematică, tehnică, care de fapt reprezintă fundamentul progresului științific, însă corelația lor cu societatea nu este așa de evidentă pe de o parte, dar, dacă ținem cont de spusele filosofului român Ludwig Grünberg care menționează specificul tratării valorilor în cadrul diverselor științe, ele toate sunt orientate spre creare de valori sociale și umane: „chiar atunci când problema naturii valorilor este tratată în lucrări atât de diferite prin materialul de analiză utilizat, încât ești tentat să le consideri mai curând tratate de psihologie (Perry), de sociologie (Bouglé), de teologie (Losski), de economie politică (Perroux), de logică (Lalande), de etică (Scheler) sau chiar de fizică generală (Köhler), puntea de legătură între ele este trasată de optica axiologică, în sensul că punctele de vedere particulare sunt grefate pe fondul unei anumite înțelegeri filosofice a valorii în general” [2, p. 46].

„Valorile, afirma Tudor Vianu, se găsesc în conexiune nu numai cu suportul lor, dar și unele cu altele. O valoare poate ajuta la realizarea alteia” [7, p. 82].

Ținând cont de spusele personalităților de prestigiu de mai sus, putem afirma încă odată că valorile din diferite domenii (valori economice (bunuri materiale, înflorire, prosperitate); valori politice (egalitate, libertate, securitate); valori morale (onoare, datorie, iubire, omenie); valori estetice (frumos, sublim, perfect); valori științifice (adevăr, cunoaștere, obiectivitate); valori religioase (sacru, divin) relaționează între ele, se influențează, se susțin.

Comunicarea prezintă și examinează problema axiologiei informațional-bibliografice, care conform opiniei cercetătorilor în domeniu, nu dispune de un sistem axiologic bine determinat în mediul actual, neținându-se cont de faptul că în evoluarea proceselor valorice contemporane, începând cu jumătatea a II-a a sec. XX, un rol primordial revine informației.

Axiologia informațional-bibliografică, prin natura și esența ei, este menită de a ajuta la cunoașterea valorilor deja existente, de a condiționa realizarea și crearea valorilor noi în toate domeniile de activitate umană.

Comunicarea socială, schimbul de informații la nivel individual, social, global determină comportamentul prezent sau de perspectivă al indivizilor.

Legitările axiologice de dezvoltare a culturii informațional-bibliografice influențează și determină în mod direct rolul ei în sistemul universal al cunoașterii și cercetării.

Chiar din primele momente de deschidere și activitate a bibliotecilor, informarea bibliografică ținea cont de unele norme de prezentare a documentelor, de selecția lor, orientând indivizii spre valori ideologice, politice, culturale, conceptuale în concordanță cu necesitățile timpului.

Pentru început, precizăm valoarea cataloagelor de bibliotecă care se impune încă în istoria civilizației sumeriene și babiloniene. Varietatea sistemelor de clasificare și catalogare, gândite de-a lungul timpului, demonstrează interesul pentru stocarea, organizarea și comunicarea informațiilor din colecțiile bibliotecilor.

Bibliografia devine administrator al documentelor. Cu scurgerea vremii, valoarea documentelor este apreciată și de normele cenzurii, dar odată editate și intrate în biblioteci, ele sunt supuse analizei bibliografice.

Numărul mare de documente care apar de la an la an, de la deceniu la deceniu, de la secol la secol este motivul apariției unui șir de legități referitor la prelucrarea, păstrarea, comunicarea lor. Activitatea de informare este în dependență de progresele cunoașterii,

creațiile culturale, dezvoltarea societății, de particularitățile și necesitățile utilizatorilor, accentul fiind pus mereu pe valoare și sens. Apar noi posibilități de informare, noi categorii, noi noțiuni, noi forme, noi modalități, se elaborează documente de reglementare a activității bibliografice, se dezvoltă gândirea bibliografică.

Activitatea bibliografică, conform opiniei academicianului rus V. A. Fokeev, este un subsistem al culturii orientată spre păstrarea și comunicarea de la o generație la alta, de la o asociație la alta a cunoștințelor, deprinderilor, abilităților fixate în documente: («Библиографическая деятельность представляет собой подсистему культуры направленную на хранение, трансляции от поколения к поколению, от одного сообщества другому человеческих знаний, умений и навыков зафиксированных в документах») [9, p. 11].

Din categoriile și noțiunile axiologiei informațional-bibliografice menționăm: comprimarea, (laconismul) informației, reprezentată prin descrierea bibliografică, selectivitatea, evaluarea, ordonarea, sistematizarea, indexarea, reflectarea, orientarea.

Comprimarea, laconismul este exprimat preventiv în analiza documentelor pentru a stabili particularitățile lui și a pune la dispoziția utilizatorului varianta lor comprimată care este ancorată în descrierea bibliografică, pe care o definim ca totalitate de date bibliografice despre un document, despre o parte a lui, sau un grup de documente, care urmează să fie ordonate după anumite reguli și care permit identificarea lor cât mai rapidă.

Descrierea bibliografică schimbă volumul documentelor, prezentând cele mai semnificative informații despre document. Comitetul Permanent al Secțiunii de Catalogare (IFLA) afirmă că ISBD (Descrierea Bibliografică Internațională Standardizată) este destinată să servească drept standard principal pentru promovarea controlului bibliografic universal, adică să facă disponibile în mod universal și rapid, într-o formă acceptabilă pe plan internațional, date bibliografice de bază pentru toate resursele publicate în toate țările.

Nicoleta Marinescu interpretează prelucrarea documentelor ca o activitate intelectuală ce constă în identificarea unui document prin autor, titlu, ediție, date de apariție, colecție, redarea succintă a conținutului acestuia sub forma indicilor sau a descriptorilor [4, p. 97].

Ordonate în cataloage, bibliografii, baze de date, descrierile bibliografice într-o formă concisă asigură accesul la valorile mondiale, promovează valorile naționale, locale.

Valoarea descrierii bibliografice crește când ea este însoțită de componente analitico-sintetice: adnotări (o caracteristică succintă a documentului, indicându-se sensul, misiunea, elementul noului), abstracte, referate (o analiză a documentului pentru a extrage cele mai valoroase momente, poziții, soluții, concluzii, altfel zis, este o prezentare concentrată a conținutului), o trecere în revistă a mai multor documente la aceeași temă, problemă, care propune răspuns la mai multe întrebări, privind actualitatea și importanța temei în sistemul de cunoștințe, perspectivele de cercetare...

Prelucrarea analitico-sintetică a informației este comentată și ca instrument valoros de evaluare a informației.

Mai mulți savanți-informaticieni din lume sunt de părerea că pentru cercetare, pentru luarea de decizii în orice domeniu de activitate, este necesară și importantă informația care a fost prelucrată, interpretată și căreia i-au fost atribuite determinativele „calitativă și relevantă”.

Analiztii trebuie să fie persoane creative cu cunoaștere la perfecție a domeniilor de cercetare, să posede abilități de prelucrare a informației, o cultură documentară deosebită.

Valoarea prelucrării analitico-sintetice a informației crește enorm în epoca informației necuprinse, când ea este, în mare parte, unicul mijloc de evaluare și selectare a documentelor.

Este foarte important ca în procesul de prelucrare analitico- sintetice a informației și evaluare a documentelor să se țină cont de rezonanța lor națională și mondială, în caz contrar, aprecierile ar putea fi uneori neobiective, ducând în eroare utilizatorul.

O componentă axiologică de importanță a descrierii bibliografice este indexarea, limbaj special de identificare a documentelor cu impact eficient și operativ în comunicarea informațională mondială. Mijloacele de indexare sunt variate, începând cu tabelele de clasificare: (CZU, CBB, LCC, (LCSH clasificarea Bibliotecii Congresului din SUA), formele lexicale de identificare (cuvinte-cheie, vedete de subiect, a listei de autoritate Lives-ro), tezaurele: EuroVoc, RAMEAU (*Repertoire D’Autorite-Matiere Encyclopedique et Alphabetique Unifie*), MeSH (Tezaur medical, un vocabular controlat și organizat ierarhic, produs de Biblioteca Națională de medicină...).

„O permanentă raportare la instrumentele de lucru specifice asigură o bază solidă cercetării. Avem în vedere atât normele metodologice, regulile din domeniul indexării și, în egală măsură, documentele primare, secundare din domeniul științelor sociale (dicționare, enciclopedii, tratate, rapoarte de cercetare etc). În măsura în care sunt urmate îndeaproape, cu consecvență, în măsura în care este asigurată și colaborarea cu specialiștii, rezultatele cercetării vor avea un suport științific solid. Vocabularul controlat va fi relevant dacă descriptorii vor fi aleși într-un mod cât mai apropiat de nevoile utilizatorilor” [3, p. 9].

Dicționarele definesc tezaurele ca lexic documentar complex pentru o disciplină sau un subiect. Din cele mai valoroase tezaure cu contribuții considerabile în comunicarea documentară internațională, numim Eurovocul, tezaur multilingv și multidisciplinar cu limbaj modern, care acoperă terminologia mai multor domenii de activitate. Este utilizat cu succes la prelucrarea și identificarea tuturor tipurilor de documente.

Grație descrierilor bibliografice, documentele sunt evaluate înainte de a le vedea, a le cerceta. Care sunt criteriile:

- autorul lucrării. Valoarea unui document depinde de notorietatea autorului în lumea academică; echipa editorială (redactori, recenzenți, coordonatori).
- editurile (inclusiv și cele virtuale) cu autoritate evaluează riguros lucrările ce intenționează să fie publicate.
- data publicării, care semnalează noutatea conținutului.
- componentele analitico-sintetice vorbesc despre aspectele tratate în lucrare, nivelul importanței, elementul noului, necunoscutului, perspectivele...

Menționăm, odată în plus, că prelucrarea analitico-sintetică a documentelor este un proces creativ, propriu pentru bibliotecile științifice, baze de date, repozitorii instituționale, arhive virtuale. Este oportun, binevenit, poate cel mai necesar în identificarea documentelor din oceanul informativ actual.

Descrierile bibliografice însoțite de elemente analitico-sintetice de prelucrarea a informației (vedete, cuvinte-cheie, indexuri de clasificare) asigură un proces științific garantat de sistematizare a informației. Descrierea bibliografică a documentelor este componentul-cheie în elaborarea lucrărilor bibliografice.

Despre rolul, importanța, misiunea... bibliografiei au vorbit savanți din mai multe domenii, evidențiind rolul de intermediar între autori și utilizatori. Prezentăm doar câteva care ne par mai expresive, mai convingătoare, mai consistente:

„...crearea, acumularea, comunicarea și receptarea informațiilor, prin limbaje proprii bibliografiei, remarcă cercetătoarea Zenovia Niculescu, contribuie la circulația valorilor, deschide noi posibilități de înțelegere, construiește punți de legătura între diferite culturi, între cititor și memoria umanității” [5, p. 4].

„Bibliografia – susține cunoscutul cercetător Ion Stoica – este purtătoare, nu numai de sensuri introspective, ci mai ales, de semnale și intuiții prospective. A ști ce s-a scris într-o epocă, unde, când, de către cine și despre ce, înseamnă mai mult decât a face cumulare, mai mult decât a înregistra entități culturale și mult mai mult decât a insera, într-o anumită manieră, unele caracteristici documentare inconfundabile” [6, p. 28].

Bibliografia evoluează în consonanță cu succesele științei, culturii, interesului utilizatorilor, ca mai apoi să influențeze dezvoltarea științei, culturii, tehnicii, tehnologiilor..., creând o bază de pornire pentru noi invenții, noi revelații.

Este incontestabilă valoarea lucrărilor bibliografice elaborate, în mare parte, de biblioteci, de agenții bibliografice, care influențează direct dar și indirect procesele de formare, cercetare, dirijare, dezvoltare. Utilizatorul are nevoie de instrumente bine gândite și ordonate, (ordonare alfabetică, cronologică, tematică...) pentru orientare în torentul impresionant de documente actuale.

Prin semnalarea operelor din colecțiile bibliotecilor, celor noi publicate, postate pe site-uri, bibliografia sporește progresul societății, formează conștiința membrilor ei.

Formele și modalitățile de comunicare a informației sunt variate și depind de scop, menire, sens. În dependență de orientările spațiale, lucrările bibliografice se clasifică în: universale, naționale, locale; cele temporale sunt curente și retrospective.

Bibliografiile naționale înregistrează producția editorială dintr-o țară sau alta. Cele curente pun la dispoziția tuturor categoriilor de cititori informație despre noile apariții editoriale, documente digitale, oferindu-le posibilități de a fi la curent cu tot ce este recent, actual, modern... Una din condițiile bibliografiei curente este operativitatea. Menționăm că la ora actuală, pe lângă bibliografiile curente, există o mulțime de furnizori electronici de informare, dar ea rămâne a fi instrumentul major de identificare și înregistrare completă a documentelor publicate pe teritoriul unei țări.

Nu mai puțin valoroasă este bibliografia retrospectivă cu reprezentarea publicațiilor în timp. Care este axiologia acestei bibliografii? De ce utilizatorul contemporan are nevoie de publicațiile trecutului. Cauze sunt mai multe: științifice, psihologice, sociale...

Publicațiile retrospective ne ajută să găsim răspuns la mai multe probleme contemporane. Prin comparație le vom interpreta într-o manieră mai profundă, vom soluționa mai lesne problemele actuale. Privirile în trecutul științelor ajută la formarea unei continuități în cercetare. Consemnăm în acest context rolul bibliotecilor în elaborarea bibliografiilor retrospective.

Biblioteca este instituția care deține prioritate și în elaborarea biobibliografiilor definite de dicționare ca biografie a unui autor împreună cu titlurile lucrărilor lui și ale celor cu referire la viața și la activitatea lui. Biobibliografiile sunt interpretate ca suport cert în procesul de informare a utilizatorilor referitor la creația științifică a personalităților cu faimă în lumea academică, educațională, culturală... Cititorul se documentează asupra biografiei protagoniștilor, drumului parcurs de ei în obținerea performanțelor.

Biobibliografiile se înregistrează cu succes în contextul problemei rolului unei personalități în dezvoltarea socială, contribuțiile acestora fiind diverse: teoretico-științifice, culturale, aplicative...

Noile tehnologii informaționale au schimbat radical noțiunea documentului; s-a extins aria obiectelor bibliografice, a apărut un complex de probleme asociate mai multor subiecte: purtătorii de informație, filtrarea informației, păstrarea ei în timp și spațiu. Sunt probleme mereu actuale, care se discută la toate întrunirile profesionale. Este necesar un control bibliografic universal pentru efectuarea unui schimb bibliografic mondial.

La una din întruniri (2021), Michael Gorman, Președintele Asociației bibliotecarilor din America, menționa că problema evidenței materialelor tradiționale a înregistrat perfecțiuni, pe când cantitatea enormă de resurse digitale amenință existența serviciilor de bibliotecă, inclusiv și evidența documentelor.

Evidența documentelor electronice rămâne o problemă deschisă. Credem că activitatea ar putea fi coordonată de agenții bibliografice naționale cu parteneriat mondial.

În condițiile comunicării electronice, afirmă cercetătoarea din Rusia Zulfia Safulina, se dezvoltă noi metode de colectare, evaluare, filtrare a valorilor informaționale, noi norme de arhivare, de acces la tezaurul informațional mondial, care oferă posibilități diferențiate de orientare în dependență de necesitățile consumatorilor («В условиях электронной коммуникации в библиографической деятельности развиваются новые методы сбора, оценки и фильтрации смыслов и ценностей, их выборочного и долгосрочного архивирования, разработки общих правил доступа к документальному мировому наследию, использованию порталов, концентрирующих информацию по отдельным темам и ориентированных на конкретные информационно-библиографические потребности») [8, p. 40].

Un loc deosebit în axiologia informațional-bibliografică este deținut de categoria selectivității, una din cele mai importante, necesare, care se manifestă în majoritatea aspectelor de activitate informațională și bibliografică: prezentarea expozițiilor (expoziții tematice prezentate cu prilejul unor evenimente, aniversări, promovarea manifestărilor științifice...), elaborarea bibliografiilor, asistența informațională în dependență de scopuri, intenții, preocupările utilizatorilor, formarea lor... Criteriile de bază în selectarea documentelor este calitatea, valoarea documentelor.

Selectivitatea este o categorie, un proces bine orientat în bibliografiere, care ține cont de necesitățile (profesionale, culturale, de formare...) ale utilizatorilor, de tendințele, identitatea, pornirile societății, descoperirile științifice, tehnologice...

S-a manifestat totalmente în elaborarea bibliografiilor tematice pentru a susține și inspira, de exemplu, utilizatorii-începători în cercetare, pentru a ajuta elevii, studenții, profesorii, alte categorii de angajați în asimilarea și aplicarea noilor schimbări progresiste în activitate...

Și mai evident este principiul selectivității în alcătuirea bibliografiilor de indicare, de propunere, de recomandare a documentelor valoroase și captivante destinate, în mare parte, tinerilor utilizatori pentru orientare profesională, pentru formarea orizonturilor de cultură generală, de îmbogățire a cunoștințelor din diverse domenii, a limbajului, de formare a deprinderilor de lectură... Selecția se realizează de multe ori și în dependență de particularități de vârstă ale utilizatorilor.

Activitatea de acoperire informațională a necesităților utilizatorilor din bibliotecile științifice se bazează și ea pe principiul selecției informației. Forme sigure, utilizate de mai

mult timp, pentru informarea bibliografică și documentară individuală/ personalizată/de grup sunt DSI (diseminarea selectivă a informației) pentru necesitățile informaționale ale profesorilor-cercetători asupra publicațiilor recente adecvate temelor de cercetare) și SDC (servirea diferențiată a conducerii), având drept scop asigurarea abonaților (managerii universitari: rectorul, prorectorii, decanii, șefii de catedră) cu informație la pedagogia și psihologia școlii superioare necesare în menținerea la nivel a culturii organizaționale în instituție.

Noțiunea de axiologie informațional-bibliografică n-ar fi deplină, dacă n-am pomeni, la nivel de citare, despre activitatea de formare a culturii informației, care se desfășoară cu participarea bibliotecilor de toate nivelurile.

Există mai multe noțiuni de cultură a informației, noi ne limităm la prezentarea celei mai simple: ansamblu de cunoștințe teoretice și competențe practice ce ar permite satisfacerea unei necesități informaționale. Cultura informațională devine condiția primordială a profesionalismului și succesului profesional. Gîndirea creatoare are nevoie de un material bogat cu care ar putea opera. Ea se îmbogățește prin contactul și confruntarea cu ideile altor oameni.

În concluzie constatăm că axiologia informațional-bibliografică este prin esența, menirea ei una permanentă, continuă, indiferent de schimbul valorilor de la o epocă la alta.

Referințe bibliografice:

1. FLOREA, Ion. *Filosofie*. București: Editura Fundației „România de Măine”, 1999. 279 p. ISBN 973-582-098-6.
2. GRÜNBERG, Ludwig. *Axiologia și condiția umană*. Bururești: Editura Politică, 1972. 380 p.
3. HAȚAPUC, Anca. *De la vocabular controlat la tezaur* [online] [cit. 03. 10. 2022]. Disponibil: <http://www.bcu-iasi.ro/docs/biblos/biblos14/pag9>
4. MARINESCU, Nicoleta. *Biblioteconomie în întrebări și răspunsuri*. Iași: Pim, 2009. 352 p. ISBN 978-606-520-600-7.
5. NICULESCU, Zinovia. *Bibliografii speciale: curs universitar*. București, 1999. 158 p.
6. STOICA, Ion. Bibliografia ca operă. In: *Biblioteca*. 2005, nr. 10, p. 289. ISSN 1220-3386.
7. VIANU, Tudor. *Introducere în teoria valorilor*. București: Cugetarea Georgescu Delafraș, 1942. 172 p.
8. САФИУЛЛИНА, З. А. Смыслы и ценности библиографии в системе коммуникации. В: *Библиография и книговедение*. 2018, nr. 5, pp. 35- 40. ISSN 2411-2305.
9. ФОКЕЕВ, В. А. Библиографическая деятельность : экспликация понятия. В: *Мир библиографии*. 2003, nr. 5, pp. 9-12. ISSN1560-7968.